

Prof. J. Nathans

Het MAB vóór 50 jaar

maart 1935

A. J. van Noordwijk schrijft dat de Tabulating Machine Co te New York in de laatste tijd verschillende nieuwe Hollerith-machines heeft geproduceerd en in huur verkrijgbaar gesteld, waardoor het gebied der mechanisatie van administratie en boekhouding aanmerkelijk verruimd is. De belangrijkste van deze machines zijn de Multiplying Key Punch of wel kortweg Multiplier, dat is een vermenigvuldigende ponsmachine, de Reproducer zijnde een reproducerende ponsmachine, een Alphanumerische ponsmachine en de Alphanumerische Tabelleremachine. Met vele in extenso opgenomen liniaturen en formulieren is het een omvangrijk artikel geworden dat bovendien nog zal worden vervolgd.

Hoewel wat de alphanumerische tabelleremachine betreft de tel- en aftrekmogelijkheid van de machine beperkt is tot 56 cijfers en de afdrukcapaciteit beperkt is tot 43 karakters wordt wel verwacht dat het ideaal om alle 88 typebars (zowel voor cijfers als letters te gebruiken) ongetwijfeld in een latere constructie van de machine zal worden verwezenlijkt. Ik ben deze machines, met hun houten tafelblad en stofkap sterke associaties oproepend aan ouderwetse trap-naaimachines, zelfs nog wel een enkele maal tot ná 1950 tegengekomen.

Ter gelegenheid van zijn ambtsaanvaarding aan de Nederlandsche Handelshoogeschool sprak prof. Liefstinck over de gevoeligheid van bedrijfstakken voor produktieveranderingen en prijsverschuivingen op de wereldmarkt, wanneer er sprake is van investering van veel vast kapitaal. F. Swart gaat hier nader op in en vermeldt onder meer dat de oudere ondernemingen met hun dure machines, welke met jongere willen concurreren, verplicht zullen zijn hun tarieven te verlagen. Dat heeft opheffing van bedrijven en veel kapitaalverlies ten gevolge terwijl het prijsbederf voortgezet wordt omdat dan activa van de liquiderende onderneming ver onder de prijs worden opgekocht, waarna de koper weer opnieuw met lagere prijzen op de markt komt. Hij geeft als voorbeeld het gebeuren in het autoverhuurbedrijf alwaar in januari 1933 ongeveer f 2.400,- en in september 1934 circa f 1.600,- per wagen betaald moest worden; per gereden kilometer betekende dat een daling van 0,6 cent (1,2 in plaats van 1,8 cent).

Soortgelijke processen vindt men zeker in alle bedrijven al is dat niet altijd zo waarneembaar. Als een ander voorbeeld van de daling der prijzen noemt

hij het bakkersbedrijf. Verschillende bakkersgezellen vestigen daardoor, mede door de kredietfaciliteiten van ovenbouwers en andere leveranciers, zelf bakkerijbedrijven. Dat leidt er bijvoorbeeld toe dat in Genemuiden op ongeveer 3000 inwoners 22 bakkerijen zijn. Het is een voorbeeld dat ik gemakkelijk zou kunnen aanvullen met soortgelijke gevallen.

Ook de elektriciteitsproducenten moeten zich aanpassen. De prijsverhouding tussen kolen, ruwe olie en petroleum is daarbij van grote betekenis. Voor het huishoudelijk gebruik is de laag geprijsde petroleum een scherpe concurrent van kolen en elektriciteit. Het elektriciteitsbedrijf moet door tariefpolitiek en verkoop van apparaten in samenwerking met winkeliers trachten het oude debiet te behouden betoogt dr. W. Lulofs in 'Electrotechniek' van 16 januari.

De goeden niet te na gesproken was de boekhouding van vele ondernemingen onvoorstelbaar slecht. Daarbij moet niet gedacht worden dat 'goeden' identiek zou zijn met 'grote ondernemingen'. Ik meen te mogen aannemen dat accountancy examen- en tentamenvraagstukken, altijd geredigeerd door accountants, voor het overgrote deel ontleend werden aan in hun praktijk ontmoete organisaties. Dat wil dan zeggen, ondernemingen waar accountants optraden en die derhalve vermoedelijk een betere administratie bezaten. De tekst van de opgaven geeft dan wel enig idee van het niveau van de mechanisatie in de jaren veertig:

- op het hoofdkantoor zijn behalve enkele tel- en schrijfmachines (sic!) geen kantoormachines in gebruik (een verkoopmaatschappij van drogisterij artikelen met 15 filialen)
- de boekhouding zal niet met behulp van ponskaarten worden gevoerd (impliciet was geen enkele administratiemachine aanwezig, hoewel die toch wel zouden mogen worden gekozen door de examenkandidaten. Het vraagstuk had betrekking op een afdeling van een bank welke de transacties in vreemde valuta verzorgde)
- het aantal posten is niet zo groot dat van boekhoudmachines gebruik kan worden gemaakt (assurantiebezorger).

In andere gevallen wordt het aanwezig zijn van een doorschrijfsysteem als bijzonderheid aan de examenopgave medegegeven. Het betrof dan meestal het 'Ruf'systeem in zijn eerste fase als handdoorschrijfsysteem.

Over de toestanden op administratief-organisatorisch terrein en op de administraties sec, zoals die in die jaren tegengekomen werden zouden accountants als werkers in het veld van toen wel een heel boek vol leerzame anecdotes kunnen schrijven. Dat dat nimmer gebeurd is zal mede veroorzaakt zijn, doordat de geheimhoudingsplicht frustrerend zal hebben gewerkt.